

Södertörns högskola
Institutionen för Livsvetenskaper
Miljö – och utvecklingsprogrammet
Kandidatuppsats 15 högskolepoäng

Det kommunala miljöarbetet

**En uppsats om miljömedvetenhet och
medborgarskap**

Av Siri K. Maassen

Handledare Magnus Boström

Kandidatuppsats 2007

Sammanfattning

I och med införandet av Agenda 21 lades ett större fokus på lokalt agerande och deliberativitet. I Sverige drivs detta lokala arbete på kommunal nivå och således är implementeringen av Agenda 21 i hög grad beroende av kommunernas miljöplaner och policys. Syftet med uppsatsen är att undersöka förhållandet mellan medborgare och den politiska auktoriteten samt bilden av ”den miljömedvetne medborgaren” i de undersökta kommunernas Agenda 21 planer. Målsättningen är att försöka utröna om dessa handlingsplaner skiljer sig mellan de olika kommunerna samt analysera inom vilken ideologisk – politisk medborgarsyn dessa policys efterliknar.

Värderande – och jämförande analyser av kommunernas hemsidor har genomförts för att skapa en förståelse för den svenska miljöpolitikens normativa grund samt möjliggöra en komparation mellan uppsatsens valda kommuner. Ytterligare en jämförelse med tidigare undersökta kommuner av Simon Matti, har därefter genomförts för utöka det empiriska materialet och bredda förståelsen.

Utifrån studiens analys och resultat framgår att det inte verkar spela någon större roll vilket eller vilka partier som har majoritet i kommunfullmäktige och således verkar inte de olika ideologiska medborgarsynerna vara något som påverkar miljöpolitiken och implementeringen av denna. En aspekt som däremot kan påverka miljöarbetet i mångt och mycket är respektive kommuns miljöansvariges personliga engagemang samt ekonomiska resurser. Min slutsats är därför att de skillnader som uppdagats mellan kommunernas handlingsplaner snarare vittnar om en osäkerhet om hur en effektiv implementering av miljöarbetet på lokal nivå bör skötas och inte om klara ideologiska grundvärderingar.

Abstract

The work with Agenda 21 resulted in a larger focus on local participation and deliberation. The Swedish implementation of Agenda 21 is a result of these local governments' political agendas and policies.

The purpose with this paper is to examine the relationship between the citizen and the local government. It focuses on three theories of citizenship and how the view of the "environmental aware citizen"; in the local government's municipalities policies differ and from which theory of citizenship do they come from.

The analysis is of a valuing and comparing nature. The municipalities' web pages have been the main source to generate an understanding of their view on the normative environmental work. A comparison with Simon Mattis' examination of other local governments have been done to widen the empirical material and to strengthen the understanding.

I have choosed to integrate the analysis with the presentation of the results to make the understanding of the comparisons easier. According to this thesis analysis and results, the differences between the governments are small.

Finally the main suggestion is that even if there may be certain patterns between different kinds of government and their ideological views on citizenships, these results are marginal and vague. My opinion is that the municipalities' environmental policy differs as a result of a non-ideological view based on an uncertainty of which kind of agenda that is most effective.

Innehållsförteckning

1. Inledning

- 1.1 Bakgrund och problemområde ..... Sid. 6
- 1.2 Syfte och avgränsningar.....Sid. 7
- 1.3 Uppsatsens fortsatta disposition..... Sid. 8

2. Metod

- 2.1 Ämnesval.....Sid. 8
- 2.2 Forskningsansats.....Sid. 8
- 2.3 Undersökningsansats.....Sid. 9

3. Teori

- 3.1 Liberalt medborgarskap.....Sid. 10
  - 3.1.1 Individens respektive statens ansvar.....Sid. 10
  - 3.1.2 Liberalism och miljö.....Sid. 11
- 3.2 Nyrepublikanskt medborgarskap.....Sid. 12
  - 3.2.1 Individens respektive statens ansvar.....Sid. 12
  - 3.2.2 Nyrepublikanism och miljö.....Sid. 13
- 3.3 Ekologiskt medborgarskap.....Sid. 13
- 3.4 Sammanfattning medborgarskap.....Sid. 15

4. Analys och resultatredovisning

- 4.1 Solna kommun.....Sid. 17
- 4.2 Enköpings kommun.....Sid. 18
- 4.3 Nacka kommun.....Sid. 18
- 4.4 Den territoriella synen inom kommunerna.....Sid. 18
- 4.5 Informationsinsatser och andra styrmedel.....Sid. 19
- 4.6 Plikt eller volontärt engagemang.....Sid. 20
- 4.7 Synen på den miljömedvetna medborgaren.....Sid. 22

4.8	Sammanfattande analys.....	Sid. 22
5. Diskussion		
5.1	Styrmedel.....	Sid. 23
5.2	Effektivitet och legitimitet.....	Sid. 24
5.3	Homogeniseringens risker.....	Sid. 25
5.4	Identitet och kollektivet.....	Sid. 26
6.	Slutsatser.....	„Sid. 26
7.	Referenser.....	Sid. 29
8. Bilagor		
8.1	Miljö kvalitetsmålen.....	Sid. 31

1. Inledning

Detta kapitel innehåller en kortfattad bakgrund för att underlätta förståelsen av uppsatsens. Kapitlet innehåller även problemformulering, syftet med studien samt dess avgränsningar.

1.1 Bakgrund och problemområde

Under de internationella miljökonferenserna har olika handlingsplaner och konventioner tagits fram för att styra arbetet med miljöproblemen. Dessa skall successivt brytas ned på nationell, regional och lokal nivå. Vid miljökonferensen i Rio de Janeiro 1992 skapades bland annat det globala handlingsprogrammet Agenda 21. Fem år tidigare definierades begreppet hållbar utveckling i Brundtlandrapporten i vilken man inbegrep tre aspekter: den ekologiska, ekonomiska - och sociala utvecklingen. Agenda 21 skapades som ett instrument i arbetet med detta där tonvikten ligger på en decentralisering av miljöarbetet där det lokala engagemanget är en central aspekt för att en långsiktig förändring skall vara möjlig.

I Sverige har arbetet med Agenda 21 på nationellt resulterat i bland annat i att riksdagen 1999 antog 15 miljö kvalitetsmål vilka skall brytas ned och implementeras på nationell, regional och lokal nivå i arbetet för en hållbar utveckling (SNF-Internet) Det 16:e miljömålet "Ett rikt växt – och djurliv" lades till i november 2005. (Bilaga 1)

Agendan är uppdelad i 40 kapitel vilka i sin tur är uppdelade i fyra olika avsnitt som alla härrör till de tre aspekterna av en hållbar utveckling.

I Agendans tjugooåttonde kapitel kan man läsa att varje kommun "bör ha inlett ett samrådsförfarande med befolkningen och uppnått enighet med befolkningen om en lokal Agenda 21" senast 1996". Vikten av att inkludera alla samhällsmedborgare (kap. 23), inte minst ungdomar (kap. 25) och lokala myndigheter (kap. 28) (Olsson, 2005) är kapitel som alla betonar det deliberativa arbetet. Kommunerna har således ansvaret att, tillsammans med dess invånare och andra lokalt berörda aktörer, utveckla och följa upp de nationella miljö kvalitetsmålen i sin planering samt konkretisera dem till lokala mål och handlingsprogram (Reg. 1. prop. 1997/98:45). 2001 angav 70 % av de Svenska kommunerna att de påbörjat arbetet med att implementera Agenda 21 (Olsson, 2005). Här kan de olika synerna på medborgarskap spela en stor och viktig roll. Relationen mellan kommuninvånare och kommunpolitikerna samt de bådars respektive ansvarsområden utgör en fundamental grund för handlingsplanernas mål och medel.

Då Sveriges kommuner är självstyrande varierar de politiskt-ideologiska grundvärderingarna åt mellan kommunerna. Dessa värderingar kan tänkas implicera till olika teorier om medborgarskap vilka möjligheten kan resultera i svårigheter och motsättningar i sammanförandet av Agenda 21s deliberativa ansatser samt miljöpolitikens effektivitet och legitimitet.

1.2 Syfte och avgränsningar

Uppsatsen har ett förståelseinriktat syfte. Den undersöker förhållandet mellan medborgare och den politiska auktoriteten samt bilden av "den miljömedvetne medborgaren" i de undersökta kommunernas Agenda 21 planer. Uppsatsens analys vägleds av tre teorier om medborgarskap; *det liberala medborgarskapet*, *det nyrepublikanska medborgarskapet* samt *det ekologiska medborgarskapet*. Syftet är att pröva huruvida de olika medborgarskapens normativa grunder är kompatibla med dagens miljöproblem och hur dessa teorier genomsyrar de olika kommunernas handlingsplaner.

Avgränsningar har gjorts till tre kommuner som under en längre tid har haft borgerlig majoritet för att kunna komparera dessa med tidigare undersökningar gjorda i socialdemokratiskt styrda kommuner. Val av kommuner har utöver politiskt styre skett efter invånarantal och närhet till storstadsregioner för att få en relevant komparation till tidigare gjord undersökning.

Denna uppsats har inspirerats av delprojektet "Hushållens svar på politiska målsättningar – en fråga om policylegitimitet" av Simon Matti, i forskningsprojektet "SHARP" (Sustainable Households: Attitudes, Resources and Policy instruments). Mattis lic. avhandling "The imaged environmental citizen" behandlar Agenda 21 handlingsplaner samt andra miljöpolicy dokument inom tre Socialdemokratiskt styrda kommuner med Miljöpartiet och Vänsterpartiet som stödpartier (Göteborg, Växjö, Huddinge) samt Piteå kommun med Socialdemokratisk majoritet. Litteraturstudier inom området har bedrivits samt inläsning på relevanta teorier och ideologier. Resultatet kommer att kompareras med resultaten från Mattis undersökta kommuner och således används samma analysramar och teorier.

1.3 Uppsatsens fortsatta disposition

- *Kapitel 2, Metod: Ämnesval, val av metod samt undersökningens ansats tas upp i detta kapitel.*
- *Kapitel 3, Teori: Kapitlet tar främst upp studerade teorier samt sammanfattar tidigare forskning inom området. Kapitlet är främst av beskrivande karaktär*
- *Kapitel 4, Resultat och analys: Resultaten av undersökningen samt analyser och tolkning av dessa beskrivs i detta kapitel. Analysen utgår till stor del från tidigare studier samt komparationer mellan dessa och uppsatsens resultat.*
- *Kapitel 5, Diskussion: En sammanfattande diskussion och rekommendationer presenteras här.*

2. Metod

2.1 Ämnesval

I och med miljöproblemens komplexitet krävs arbete på alla nivåer i samhället. Internationella avtal har fattats, skrivits under och skall ratificeras och implementeras. Det allt större ansvaret på den enskilda individen innebär att det styrande organet som arbetar närmast individen, dvs. kommunerna i Sverige, måste arbeta för en effektiv och legitim miljöpolitik för att skapa incitament för medborgerligt miljöengagemang. Inom detta område finns ännu inga klara regler och direktiv för vilket tillvägagångssätt som är lämpligast och mest effektivt. I grunden handlar det om vilken syn man har på medborgaren, dess skyldigheter och rättigheter samt hur individen betar sig i olika situationer. Dessa frågor speglas bland annat inom teorierna om olika medborgarskap varför jag valt att utgå från dessa.

2.2 Forskningsansats

Det finns olika sätt att gå tillväga vid en undersökning, de vanligaste metoderna är kvalitativa – eller kvantitativa undersökningar. Uppsatsen utgår från en kvalitativ ansats i kombination med en idéanalytisk ansats. En ansats refererar oftast till att analysera och skapa sig en förståelse av verkligheten och beskriva såväl öppna som dolda processer och strukturer (Angelöv, Jonsson 1994). Ansatsen är även mest lämpad vid kartläggning och komparering av olika ideologier och synsätt (Matti 2006) och passar således bäst vid en sådan här typ av studie.

Gällande teoriutveckling har en deduktiv metod¹ använts då uppsatsen utgår från befintliga teorier om medborgarskap vilka används i den empiriska studien inom ämnet. Analys – och resultatkapitlet är sammanslaget då en sammanslagen presentation av de båda underlättar för förståelsen av undersökningen.

2.3 Undersökningsansats

Då uppsatsen har sin utgångspunkt i Simon Mattis lic. avhandling ”The Imaged Environmental Citizen” var första steget att sätta mig in i denna parallellt med att läsa in mig på teorin. Då denna undersökning är baserad på fallstudier av Nacka -, Solna – och Enköpings kommuners miljöpolicy och handlingsplaner, följde informationsinsamlande från dessa kommuners hemsidor samt en del tryckt material (så som samhällsinformation i form av broschyrer och liknande). Först och främst undersöktes kommunernas uppföljning av Agenda 21s handlingsplaner, men även andra miljöpolicydokument och handlingsplaner om det lokala miljöarbetet har inkluderats i undersökningen. Användande av kommuner som analysenhet kan generera territoriella eller organisatoriska ansatser. Denna undersökning fokuserar främst på de organisatoriska men inkluderar även det territoriella.

En fallstudie syftar till att undersöka ett fåtal objekt och utifrån dessa skaffa sig en uppfattning om problemområdet. Då syftet var att undersöka relationen mellan den politiska auktoriteten och medborgarna lämpade sig denna typ av studie mycket väl till att undersöka den information som finns tillgänglig för medborgarna. Det begränsade antalet undersökta aktörer gör att ett empiriskt generaliserbart resultat ej går att få. Däremot kan ansatsen möjliggöra en så kallad analytisk generalisering om hur en viss typ av kommuner kan antas agera.

Då allt material går att finna på kommunernas hemsidor kommer referenser till dessa enbart göras i början av analys – och resultatavsnittet. Därefter benämns varje refererad kommun vid namn.

---

¹ Inom det vetenskapliga arbetet håller man sig till ett kunskapsbildande ramverk. Inom detta ramverk finns två alternativa vägar: deduktiv och induktiv utgångspunkt. Den deduktiva utgångspunkten är då man ”*utifrån allmänna principer gör slutledningar om verkligheten*” (Patel & Tebelius, 1987) . I denna uppsats används teorin om medborgarskap som ”*utgångspunkt för antagandet om hur relationen mellan olika fenomen i verkligheten skall vara*” (Patel & Tebelius, 1987).

3. Teorikapitel

Kapitlet sammanfattar de tre medborgarskapen; liberalt medborgarskap, nyrepublikanska medborgarskap samt ekologiskt medborgarskap. Medborgarskapens olika synsätt på individens rättigheter såväl som skyldigheter samt vilka konsekvenser de olika medborgarskapen kan få inom miljöområdet presenteras här.

De liberala och nyrepublikanska ideologierna är traditionella synsätt vars avgörande skillnader är förståelsen av den demokratiska processens roll (Habermas, 1995). Dessa skillnader i syn på marknad, politik, natur, människa och samhälle påverkar i mångt och mycket hur man kommer att betrakta och använda begreppet hållbar utveckling.

3.1 Liberalt medborgarskap

Liberalismen som politisk ideologi har frihetsbegreppet som grund vari man kan urskilja två varianter; frihet från tvång respektive valfrihet. Medborgarna skyddas av staten och de medborgerliga rättigheterna inom liberalismen är främst de privata rättigheterna och skyldigheten att hålla sig inom lagens gränser. (Habermas, 1995).

3.1.1 Individens respektive statens ansvar

Utmärkande för liberalismen är alltså individens rättigheter och självständighet från allt för stor statlig inblandning. Den traditionella synen inom liberalismen är att staten inte skall blanda sig i medborgarnas val av leverne. Ingen typ av livsstil skall stödjas eller förtryckas. Detta går helt i linje med valfrihetsaspekten, alla individer har rättigheten att avgöra vad som är "det goda livet". Inte heller skall individer tvingas anpassa sig till beteenden som leder till ett av staten utsett mål. Statens inblandning i samhället skall därför begränsas till att upprätthålla lag, ordning, rättvisa och frihet (De-Shalit, 2000)

Statens ansvar ligger på det administrativa planet, det skall fungera som offentlig förvaltningsapparat (Habermas, 1995). När det gäller de sociala aspekterna på liberalismen har det framförallt under de senare decennierna förekommit debatter om graden av socialt ansvar. Dessa frågor var även på agendan under 1800-talet då John Stuart Mill, företrädare för den allmänna folkbildningen, menade att kunskap var ett mycket viktigt element hos den liberala

skolan då valfrihet grundas på rationella val vilka i sin tur är avhängigt individens kunskap och erfarenheter. I och med att det liberala samhällets medborgare agerar både som suveräna väljare och som upplysta konsumenter hävdade Mill att den allmänna folkbildningen utgjorde en väsentlig bas för att finna vägen till det goda samhället.

3.1.2 Liberalism och miljö

Den liberala ideologins roll inom miljöpolitiken skulle kunna uttryckas som ett resultat av just rättigheter. Det finns olika sätt att härleda liberalismens rättighetsaspekter inom miljöområdet, framförallt talar man om människors medborgerliga rättigheter till en god och hållbar miljö som den är formulerad i konstitutionella skrivelser och dokument. En mer djupgående syn på denna rättighet är rättigheten till en hållbar miljö som en förutsättning för att kunna nå politiska, medborgerliga och sociala rättigheter (Dobson, 2003)

Inom Liberalismen blir den ekologiska utmaningen vilka och vad som ska inkluderas i miljö rättigheterna. Liberalismen har ett starkt antropocentriskt synsätt där människan står i fokus. Naturen och djuren har således inget egenvärde utan tillskrivs värde genom människans värdering av dessa. För att undvika risken att överutnyttja naturens resurser så hänvisar man till det utilitaristiska synsättet att skapa en god tillvaro för alla vilket bör leda till ett hållbart agerande. I och med att vi enligt de liberala förespråkarna gör rationella val kommer alla att vara delaktiga i arbetet för ett gemensamt, fritt och gott samhälle. För att rationella val skall kunna genomföras krävs dock att vissa premisser uppfylls:

1) Miljö kunskap (*environmental literacy*)

Kunskap utan moraliska eller etiska förtecken, dock krävs kunskap om miljön och dess effekter för att skapa en meningsfull debatt. De-Shalit tar upp ett exempel från ett av Ronald Reagans tal där han menar att ”90% av föroreningarna orsakas av träd”. En okunnighet om miljöproblemen hos politikerna resulterar i en markant begränsning inom hela den miljöpolitiska utvecklingen.

2) Miljömedvetenhet (*environmental awareness*)

Som en konsekvens av kunskapen om miljön utan moraliska eller etiska förtecken skapas oftast en insikt som i förlängningen kan förändra vårt handlande. Vi skapar våra moraliska

värderingar utefter vår kunskap vilken vi tar till oss från politiken, vetenskapen, medier osv.

3) Miljöintresse (*environmental consciousness*)

När vår kunskap och vår medvetenhet djupnar skapas oftast ett politiskt och moraliskt ställningstagande. Det är i och med denna fördjupning som cirkeln sluts och miljödebatten intensifieras och utvecklas. (De-shalit 2000)

Argumenten mot att de medvetna, rationella och i grunden goda medborgarna tillsammans agerar i enlighet med en hållbar utveckling är att den liberala demokratin värnar mer om de ekonomiska, kortsiktiga intressena än den kollektiva viljan (Jagers, 2005)

3.2. Nyrepublikanskt medborgarskap²

Idén om en nyrepublikansk medborgare har skapats som motsats till Rawls liberalism. Man utgår från Aristoteles tanke om alla individers förståelse av ett kollektivt gott liv. Man motsäger sig den liberala idén och hävdar att den ej är förenlig med det sociala livet. Att isolera individen är orealistiskt då vi alla ingår i ett större sammanhang (Matti, 2006). Istället betonar man vikten av alla individers deltagande i den sociala gemenskapen och allas beroende av varandra vilket grundas på ömsesidigt erkännande (Habermas, 1995).

3.2.1. Individens respektive statens ansvar

Denna modell fokuserar alltså på medborgarnas ansvar att arbeta för ett gemensamt gott samhälle vilket skall ske i enlighet med statens mål och medel. Vi agerar alla i en kollektiv anda där staten är den styrande makten. En nyrepublikan resonerar, till skillnad från en liberal, att vi alla tillsammans måste delta och engagera oss i samhällets bästa eftersom samhället bidrar med många fördelar som vi alla drar nytta av i egenskap av att vara medborgare. (Matti, 2006). Staten har möjlighet att inverka i varje individs liv om det anses nödvändigt.

Medborgarna bör alltså arbeta för samhällets bästa och inte enbart fokusera på sin egen nytta. Staten har även till uppgift att skapa en moralisk och etisk värdegrund. Man skulle kunna sammanfatta statens ansvar som: ”inte att uppehålla en typ av neutralitet utan att uppmuntra och stödja ett särskilt koncept om det goda livet”(Matti, 2006) . Medborgarna har dock ett

---

² Denna teori benämns civic-republicans i engelsk litteratur. Teorin grundar sig i Aristoteles republikanism och den typ av republikanism som var idealet i den franska revolutionen. Grunderna i teorin behandlar medborgarskapets plikter, rättigheter samt kollektivism. Att benämna denna form av republikanism som ”nyrepublikansk” är för att urskilja detta medborgarskap från Cicero och andra antika idéer .

ganska stort inflytande i denna demokratimodell då den gemensamma värdegrunden utgår från en kommunikativt uppnådd konsensus mellan samhällets alla individer. Till de medborgerliga rättigheterna kommer i första hand det politiska deltagandet och den politiska kommunikationen. Till skillnad från liberalismens frihet från yttre tvång (statligt) framhålls i denna teori istället möjligheten att delta i en gemensam praxis där alla är ”politiskt ansvariga subjekt i en gemenskap av fria personer” (Habermas, 1995).

3.2.1. Nyrepublikanism och miljö

Eftersom miljön är en kollektiv vara som vi alla är beroende av i vårt dagliga liv så är det enligt nyrepublikanerna varje individs ansvar att arbeta för en god och hållbar utveckling.

Den starka betoningen på allas ansvar i detta arbete överensstämmer med den kontraktuella relationen mellan stat och individ, man skulle kunna se det som en ”gångjärnsfunktion” mellan dessa två (Habermas, 1995). Ansvaret kan tas genom både deltagande i lokala beslut och processer men även i det privata livet genom att anpassa den individuella livsstilen och agerar aktivt för att skapa en bättre miljö (som att handla ekologiska livsmedel, sortera sopor, åka kollektivt mm). Staten kan således påverka och styra individen mot en livsstil i enlighet med arbetet för en hållbar utveckling.

3.3 Ekologiskt medborgarskap

I ”Citizenship and the Environment” (Matti, 2006) framhålls vikten av att finna ett nytt koncept om medborgarskap som utmanar de traditionella föreställningarna inom liberalismen samt nyrepublikanismen. Detta medborgarskap är sprunget ur tanken om en kosmopolitisk medborgare och således är det ekologiska medborgarskapet en typ av ”post-kosmopolitisk” medborgare. Medborgarskapet separerar de traditionella synsätten inom främst tre områden:

1) Inom de två traditionella ideologierna drar man skiljelinjen för vad som inkluderas i medborgarens eventuella skyldigheter vid den politiska och kontraktuella sfären, men i och med denna nya definition av medborgarskap är inte längre gränsen dragen i relationen mellan individen och staten. Matti beskriver detta som ”the private is political” i och med att det som händer i det privata livet även påverkar det politiska rummet och således borde inkluderas i det nya medborgarskapet.

2) Den andra skillnaden mellan det ekologiska medborgarskapet och de traditionella motsvarigheterna är den rumsliga aspekten. Tidigare såg man medborgarskapet som något

bundet till nationsgränserna, men i och med att miljöfrågorna inte kan begränsas till lokala, regionala eller nationella gränser utan snarare sprider sig globalt så är det ekologiska medborgarskapet en transnationell företeelse.

3) Den tredje och sista stora skillnaden mellan denna modell och de två traditionella modellerna är medborgarens agerande. Man menar att individen ej skall agera utifrån förväntningen att beteendets konsekvenser skall ligga till gagn för denne. Plikten att handla rätt är beskriven som allas lika ansvar att agera på ett sätt som utgör en så liten inverkan på miljön som möjligt. En persons handlande skall således inte innebära en begränsning för en annan person (Dobson, 2003:83)

Denna teori är anpassad för dagens miljöproblem. Att inte längre dra en nationell gräns är ett steg från det traditionella synsättet på individen som medborgare och aktör i det lokala samhället. Man framhäver både de deliberativa möjligheterna såväl som de globala utmaningarna med miljöfrågorna. Problemen som kan uppstå i ett ekologiskt medborgarskap är att det förutsätts att människor skall förändra sitt beteende och sin livsstil. Det finns en risk att den politiska auktoriteten måste ställa mycket stora krav och införa fler begränsningar i samhället vilket kan strida mot legitimiteten.

3.4 Sammanfattning – medborgarskap

Nedan sammanfattas de olika huvuddragen i de tre medborgarskapen. Tabellen nedan är utvecklad för att passa denna uppsats med och har sin utgångspunkt från Mattis analys.

Medborgarskapens omfattningar

Teman	Liberal Medborgarskap	Ny-republikanskt Medborgarskap	Ekologiskt Medborgarskap
1) Ansvar/åtaganden	Selektivt	Alla inkluderas	Selektivt
2) Deltagande	Volontärt	Plikt, kontraktuell	Plikt, icke- kontraktuell
3) Statens ansvar	Neutral/underlättande	Partisk/Upplysande	Partisk/Normativ
4) Handlingsplaners mål	Subjektivt gott	Objektivt gott	Objektivt gott
5) Territoriella omfattning	Territoriellt (nationen), politiskt	Territoriellt (nationen), politiskt	Icke-territoriellt, privat och politisk

Förklaring av begreppen:

- 1) I ruta ett behandlas medborgarens eventuella samhällsliga ansvar. Ett selektivt ansvar innebär att inte alla medborgare är ansvariga för att arbeta aktivt och engagera sig i miljöfrågor. Det selektiva ansvaret inom liberalismen innebär att det är upp till var och en som enskild individ att besluta huruvida man vill agera. Allt går således i enlighet med liberalismens syn på statens ickeinblandning i medborgarens livsstil. Den ekologiska medborgerliga synen på selektivt agerande går istället ut på att särskilt alla vi som genom vår livsstil bidrar till negativa konsekvenser, såväl globala som lokala, har ett ansvar att minska vår inverkan och således våra ekologiska fotavtryck.
- 2) Här tas medborgarens deltagande upp och detta deltagandes ursprung. Är deltagandet ett volontärt engagemang eller en samhällslig plikt? Här skiljer sig den kontraktuella synen på individ och samhälle åt mellan teorierna. Liberaler anser att individen har rättigheten att åtnjuta samhällets resurser. De moraliska skyldigheterna begränsas till att

t.ex. rösta i val för att upprätthålla ett demokratiskt styrelseskick. Nyrepublikanerna har en annan syn på förhållandet mellan staten och dess medborgare. I och med att samhället arbetar för det gemensamma bästa, så är det medborgarnas plikt att delta i detta arbetet för att på så sätt möjliggöra fortlevnaden av det välfungerande samhället. Det finns således en kontraktuell relation mellan dessa aktörer. Slutligen behandlas det ekologiska medborgarskapet och dess icke-kontraktuella relationer vilka dock är pliktbetonade. Detta har sin grund i att plikten enbart skall komma av individens vilja att göra rätt – inte på grund av att det finns ett ömsesidigt samarbete mellan individen och staten. Man fokuserar således på det moraliska och etiska ställningstagandet mellan individer att ta sitt ansvar och minska sin påverkan på det ekologiska utrymmet.

- 3) Här behandlas statens ansvar vilket brukar ge sitt uttryck i val av styrmedel. Det liberala angreppssättet är att underlätta för individen genom att till exempel staten tillhandahåller information. Det är dock viktigt att denna information är neutral och inte vinklad vilket går i enlighet med tanken om individens egna fria val. Det nyrepublikanska angreppssättet är, till skillnad från det liberala, partiskt. Här ska man, genom riktad och partisk information samt med hjälp av andra styrmedel såsom ekonomiska - och administrativa styrmedel (lagar, regler och information), styra medborgarna i den ”rätta riktningen”. Även inom det ekologiska medborgarskapet ser man det som statens ansvar att vara partisk, men då handlar det istället om ett statligt ansvar att skapa en moralisk – och etisk värdegrund som främjar den samhällseliga normen utefter vilken individen skall agera.
- 4) Skillnaderna mellan de samhällseliga målen är kanske ganska självklara. Både nyrepublikanismen och det ekologiska medborgarskapet betonar det kollektiva inom medborgarnas agerande. Man agerar för att nå ett gemensamt mål och för att minska sin egen negativa inverkan. Liberalismen grundar sig till skillnad från de övriga på det subjektiva målet där individen först och främst agerar utefter sina egna mål.
- 5) Sist behandlas medborgarskapets territoriella gränser. Det ekologiska medborgarskapet är den enda teorin som utvidgar dessa gränser till att inkludera hela jorden. Således begränsas inte våra rättigheter och skyldigheter till territoriella gränser. Liberalismen och nyrepublikanismen har däremot en nationell begränsning. Plikten inom nyrepublikanismen begränsas till det egna samhället och inom liberalismen lever och verkar vi inom nationens gränser. Det är nationens lagar och regler som skall efterföljas och man inbegriper inte plikter, åtaganden och ansvar gentemot andra stater och dess medborgare. Individens eget beslut grundas på moraliska och etiska ställningstaganden

gentemot den globala miljön och dess invånare är självklart inget som motarbetas men innefattas inte i bilden av medborgarens rättigheter och/eller skyldigheter.

4. Analys – och resultatredovisning

Kapitlet innehåller en kort presentation av de undersökta kommunerna samt resultatet av den undersökningen. I och med att syftet med uppsatsen är att undersöka relationen mellan medborgaren och den politiska auktoriteten har en tolkning och analys av kommunernas tillgängliga dokument genomförts. Analysen har utgått både efter hur dokumenten uttrycks språkligt, men även eventuella underförstådda meningarna har analyserats utefter medborgarskapsteoriernas värderingsgrunder vilket är av stor vikt vid sådana här idéanalytiska undersökningar (Matti 2006). Mängden material har varierat mycket mellan kommunerna vilket i sig är en viktig aspekt vid analysen av kommunernas arbete³.

4.1 De undersökta kommunerna

4.1. Solna kommun

Solna kommun gränsar till Stockholm som länge har varit borgerligt styrd. Den här mandatperioden har de borgerliga partierna 37 mandatplatser och socialdemokraterna, miljöpartiet och vänsterpartiet har tillsammans 24 platser. Kommunen är arealmässigt en av Sveriges minsta med en totalarea på 22 kvadratkilometer. Kommunen har 61717 invånare (2006-12-31) och bidrar till fler arbetsplatser än kommuninvånarna. Detta resulterar att trafiken in och ut ur kommunen till följd av pendling är stor. Ur miljösynpunkt är det just trafikfrågan som ligger högst på agendan.

Kommunalskatten är låg, 17, 58 %. Den sektor som satsas mest på är äldreomsorg och omsorg om funktionshindrade till vilken drygt 32 % av intäkterna går. Miljö och hälsoskydd kommer på sista plats med lite drygt 5 % av intäkterna.

---

³ För att undvika upprepningar kommer inte respektive kommuns hemsida att anges som referens i texten. Istället anges referenser till den information som inte kommer från kommunernas hemsidor.

4.2. Enköpings kommun

Enköping är en relativt glesbefolkad kommun som ligger lite drygt åtta mil från Stockholm. Kommunens areal är på 1184 kvadratkilometer och kommunen har 38486 invånare. (2006-12-31). Kommunalskatten i Enköping är 20,98 % . Av intäkterna går den största delen (38 %) till för - och grundskola. Till miljö - och stadsbyggnadsnämnden går 9 % av den totala intäkten. I kommunfullmäktige uppgår de borgerliga partiernas mandatplatser till 28 stycken medan socialdemokraterna, miljöpartiet och vänsterpartiet har 23 platser. På Enköpings hemsida beskrivs den kommunala miljön som ”god” men att det självklart behövs förbättringar.

4.3. Nacka kommun

Nacka kommun gränsar till Stockholms kommun. Kommunen har en totalarea på 100 kvadratkilometer och ett invånarantal på 82.558 personer. I kommunfullmäktige är det borgerlig majoritet med 37 mandat, i övriga 24 mandat sitter socialdemokrater, miljöpartister och vänsterpartister. De totala skatteintäkterna uppgår till 2812 miljoner kronor varav den mest prioriterade sektorn, äldre – och handikappsomsorg, budgeteras 5,3 %. Miljökostnaderna upptar 0,8 % av den totala summan. Enligt den tillgängliga informationen på hemsidan i form av miljöbokslut samt råd och tips för invånarnas miljöarbete kan man utröna utefter vilka miljömål man lagt upp sitt arbete. Många av dessa kan relateras till flera av åtgärderna.

4.4 Den territoriella synen inom kommunerna

De traditionella teorierna (liberalismen och nyrepublikanismen) är båda grundade utifrån den demokratimodell som har en nationell förankring. I och med att man har en syn på relationen mellan medborgaren och staten så utgår man från nationens territoriella gränser. Fri – och rättigheter är avhängiga den nationella normen och nationens lagar och regler (Jagers, 2005). Detta kunde ses tydligt i alla tre kommuner då vikten av att arbeta för en bättre miljö inom den egna kommunen förespråkades. Framförallt i Nacka var denna inriktning genomgående. Återkommande i materialet var målet att skapa en god miljö för Nackaborna vilket antar en nyrepublikansk och liberal syn med starka territoriella gränser. I Solna däremot sätts Solnaborn in i ett större perspektiv där miljöarbetet inte bara sker inom kommungränserna utan även inom regionen, nationen och globalt. Här kommer tendenser från den ekologiska medborgaren in i bilden där territoriegränserna i viss grad är utsuddade. Man beskriver miljöarbetet som åtgärder både ”[...] i Solna, regionalt, nationellt eller internationellt[...]” Målsättningen är dock solnabornas direkta/indirekta nytta av insatserna där man skall ”stimulera kommunens medborgare [...] att sträva mot ett hållbart Solna.

4.5 Informationsinsatser och andra typer av styrmedel

När politiker väljer vilken typ av påtryckningsmedel de skall använda sig av grundar sig detta i vilken bild de styrande har av medborgarna. Ser man positivt på individen eller har man en mer negativ bild av medborgarna? Enligt det första krävs inte så stor statlig inblandning i och med att den rationella och informerade medborgaren kommer att agera i enlighet med det samhälleligt goda, det är så de liberala förespråkarna proklamerar. Även en ekologisk medborgarsyn är i grunden positiv men med en tro på kollektivet och allas vilja att arbeta tillsammans för att skapa en bra värld. Den stora skillnaden är att staten i den senare teorin skall ta ett överhängande ansvar. Det nyrepublikanska synsättet kan uppfattas som mer negativt i synen på individens engagemang och miljömässiga arbete. Detta för in oss på frågor om val av styrmedel vilket är nära relaterat till just medborgarsynen. Ju mer negativ syn man har på medborgarna desto starkare styrmedel behövs. Starka styrmedel kan vara så kallade reglerande styrmedel som att upprätta tillstånd, förbud och regler för att på så sätt hindra medborgarna att agera i motsats till statligt bestämt agerande. Inom liberalismen är man försiktig med denna typ av styrmedel då det krävs en stor statlig inblandning. Undantaget är dock det skydd som finns mot den demokratiska majoriteten⁴.

Andra typer av starka styrmedel är ekonomiska styrmedel där man med hjälp av ekonomiska incitament belönar eller straffar ett gott eller felaktigt beteende. I de undersökta kommunerna har jag inte stött på någon form av dessa starka styrmedel. Det närmaste man kan komma är Solna som varje år delar ut ett miljöstipendium för en medborgerligt god insats – detta skulle kunna tolkas som en form av ekonomisk ”morot”. De styrmedel som konsekvent fluktuerat bland kommunerna är det svagare kommunikativa styrmedlet. Här kan allt från rådgivning, undervisning och annan information till övertalning och förhandlingar ingå. (Söderqvist, Hammer, Gren 2004; Lindén 2004). Till de först nämnda kan man koppla en liberal syn där staten agerar underlättande och tillgodoser medborgarna med opartisk information. Kommunikation som fokuserar mer på övertalning eller kanske är näst intill manipulativ och partisk kan däremot användas för att styra medborgarna. Staten agerar i sådana fall mer i enlighet med nyrepublikanismen och den ekologiska medborgarsynen.

---

⁴ Detta skydd är grundlagen som begränsar demokratin och individens frihet något för att på så sätt måna om alla människors fri – och rättigheter och inte riskera att någon individ kränks gällande dessa frågor (Jagers, 2005).

4.6 Plikt eller volontärt engagemang?

Skall individens miljöarbete vara av pliktartad karaktär eller skall den baseras på var och ens personliga engagemang? Här kan vi relatera till olika typer av demokrati; svag och stark demokrati. Nyrepublikanerna har, i likhet med Romklubben och rapporten "Limits to growth", proklamerat en svagare typ av demokrati. Romklubbens rapport beskrev hur jorden och mänskligheten är på väg mot sin undergång om vi inte förändrar vårt leverne nu. Denna demokratimodell beskrivs som svag i och med att man tillskriver den politiska auktoriteten möjligheten att genomföra nödvändiga beslut oavsett befolkningens vilja. Politikerna har till ansvar att, i de fall det är nödvändigt, gå över majoritetens vilja då denna kan vara grundad på kortsiktiga intressen eller okunskap. (Jagers 2005). Liknande ansatser kan stötas på i Mattis undersökta kommuner. Man använder sig av uttryck som tolkas till det närmaste som pliktartad. Uttryck som "skall", "ansvar", "viktigt" och "har stor vikt" används frekvent (Matti 2006). Trots detta så har ingen av kommunerna beskrivit individens engagemang som en medborgerlig skyldighet. I Huddinges Agenda 21 plan kan man läsa "Ingen kan tvinga individer, företag, organisationer eller föreningar att följa de lokala Agenda 21 planerna. Det är upp till var och en, i dess handling och planering att vägledas från dem" (H-internet 2). Detta kan ses som motsägelsefullt då man från samma kommun kan läsa att "alla måste göra vad de kan för att minska deras negativa miljöpåverkan". Liknande tendenser återfinns i Nacka och Enköpings kommun vilka till en början verkar ha ett mycket liberalt angreppssätt på medborgarens ansvar i arbetet. Man är mycket tydlig med att framhäva kommunens stora ansvar när det gäller att nå de uppsatta målen vilket kan härledas till liberalismens syn på det statliga/kommunala ansvaret att underlätta och skapa ett gott samhälle för dess medborgare. I Nacka visar man dock genom sina miljöbokslut och kommunens stora fokus på medborgarnas benägenhet att köra miljöbilar, återvinna förpackningar, minska avfall och liknande att man väger individens agerande tungt. Man kan även tyda att informationsinsatserna först och främst handlar om utbildning i hållbar utveckling inom skolväsendet. Informationsinsatserna utöver detta uttrycks såsom att kommunen är till för att "utbilda, informera och stimulera till ett miljöanpassat beteende". Kommunen antar en nyrepublikansk och ekologisk inriktning där man genom riktade och partiska informationsinsatser betonar ett medborgerligt ansvar och beteende. I och med att fokus ligger på skolväsendet där man skall lära barn och ungdomar om vikten att agera miljömässigt rätt så försöker man skapa en gemensam värdegrund som även det kan liknas vid både det nyrepublikanska och det ekologiska medborgarskapet.

I Enköping kan man ana en liknande framtoning. Tyngdpunkten verkar först ligga på det kommunala arbetet med målen och hur dessa kan uppnås genom olika insatser. Medborgarnas uppgift är först och främst att handla utefter de råd och tips, på hur man kan agera i sin vardag för att hjälpa till i arbetet med de lokala miljömålen, som presenteras. Detta i enlighet med en liberal och underlättande ansats. Vidare står det att kommunens huvudsakliga ansvar är ” [...] genom att aktivt utnyttja skriftlig information, närradio och lokal TV[...]” Alltså en politiskt partisk informationsinsats – inte alls i enlighet med tidigare liberalt synsätt utan snarare i nyrepublikansk anda.

Indirekt anger man dock vikten av medborgarnas deltagande genom att ange vissa nyckeltal som mål för de olika miljömålen. Gällande målet ”en god bebyggd miljö” är nyckeltalen i huvudsak grundade på medborgarnas agerande då man betonar vikten av att öka mängden komposterbart avfall per år (kg/invånare), samt även en minskning av hushållsavfall. Andra indikatorer som syftar till att betona vikten av medborgerligt agerande och förändrade vanor är uttryckt i meningar som ”ansvaret ligger lika mycket på mig och dig”, ”vi kan alla bidra med små insatser” och ”hoppas vi att du inspireras till att anta samma utmaning som vi” (E-broschyr). Man kan således ana ett försök att få individen att känna sig moraliskt förpliktad att agera trots att man inte klart och tydligt redogjort för specifika individuella beteenden. Detta går också helt i linje med nyrepublikanernas medborgarsyn.

I Solna kommun fanns avsevärt mycket mer material tillgängligt. Budskapet var tydligare och betonar medborgerligt agerande i högre grad. Man förklarar Agenda 21- och miljöarbetet i Solna som ett ”*långsiktigt miljötänkande till solnabor och företag i Solna [...] Om vi ska nå dit beror på oss alla som bor och arbetar här. Människorna mår bra i en allt hälsosammare miljö och trivs i Solna.*”. Klara mål med medborgerligt agerande formuleras som att alla som ” [...] lever och verkar i Solna väljer produkter som ger lite avfall [...]”. Huvudinsatsen ligger även här, som i de andra två kommunerna, på informationsarbete. Man anger hemsidan som en informationskälla där lättillgänglig information skall publiceras. Kommunen har även startat ett lokalt kunskapscentrum för Agenda 21 på Överjärva Gård där seminarium och föreläsningar bedrivs. Ytterligare ett steg i arbetet är kommunens initiativ att verka för forskning som ”*såväl att öka kunskapen om faktorer i människors beteende som påverkar möjligheterna att sträva mot ett uthålligt samhälle*”. Tydligast är dock kommunens medverkan i EU projektet ChangeLAB vilket syftar till att genom pilotprojekt ta fram olika åtgärder för att ”*påverka medborgarnas beteenden*” (S.2-internet)

4.7 Synen på den miljömedvetna medborgaren

Genomgående för alla kommuner är den positiva bilden av medborgaren. Återkommande är antydning om att alla egentligen vill göra gott men att problemet ligger i att man saknar information och kunskap. Även i Mattis undersökning har liknande resultat uppdagats men han skriver dock *"the positive image is somewhat overshadowed by the apparently central need for municipal authorities to also enlighten citizens and mould their values or attitudes into the correct shape [...]"* (Matti, 2006:155). Denna positiva syn på individens genuina engagemang kan även ses i Växjö kommuns handlingsplaner där det går att läsa *"miljöfrågorna har blivit allt viktigare under de senare åren och miljöopinionen har växt sig större. En ökad andel av medborgarna vill ha ett samhälle i ekologisk balans"*. I Göteborg har man också en genomgående positiv inställning till medborgarnas engagemang: *"Agenda 21 i Göteborg ser medborgarna i Göteborg som kapabla och engagerade i den samhälleliga utvecklingen"*, kommunen skall *"underlätta"* och *"ge god service"* i medborgarnas arbete med att skapa ett miljömässigt hållbart beteende. Även i Växjö kommun speglas denna positiva syn *"de flesta människor vill skapa och utveckla en mer hållbar livsstil men märker, av olika skäl, att det är svårt att ändra deras beteende. Det kan vara på grund av ekonomiska skäl men även för att det är svårt att ändra gamla vanor"*. Det finns däremot enstaka meningar som, i likhet med Enköpings kommun, kan härledas till individens insats i miljöarbetet: *"Det handlar också om hur vi människor har påverkat miljön och vad vi kan göra för att återställa balansen."* (E-broschyr) och *"De allra flesta vill leva miljövänligt - men vi orkar eller hinner ändå inte alltid sätta oss in i vilka möjligheter som finns. Den här sidan leder vidare till information som ger kunskap, tips och vägledning av det slaget."* (E-internet). Man framhåller alltså individen som delvis upplyst och med tillräcklig kunskap och tillräckliga resurser att använda dessa men även ett behov av den politiska auktoritetens ansvar att tillhandahålla med konsultation, information och utbildning.

4.6 Sammanfattande analys

Trots att de olika kommunerna skilde sig åt i mångt och mycket gällande hur långt man kommit med miljöpolicy och handlingsplaner och trots att man visade upp stora skillnader i ambitionsnivåer så kunde en grundläggande likhet anas. Mängden tillgängligt material och antalet genomförda projekt kan förklaras med ekonomiska resurser och den ansvarige politikerns engagemang i frågorna. I Solna framgår detta tydligt i och med medlemskapet i EU:s ChangeLAB projekt. Motsatsen är i Enköpings kommun där en miljöpolicy inte finns att tillgå förrän under nästa år och miljöarbetet verkar ha nedprioriterats. Likheten är dock det som

var en del av syftet med denna undersökning, dvs. hur medborgarsynerna genomsyrar de olika kommunernas handlingsplaner. Så trots olikheter i prioritering, engagemang och ambitionsnivå fanns en grundläggande likhet i kommunernas syn på medborgarskapet och relationen mellan den politiska auktoriteten och medborgaren. Samma likheter kan anas i Mattis resultat vilket bidrar till en tolkning om att synen på den miljömedvetna medborgaren ej är avhängig kommunens politiska ”färg”. Kommunerna vittnar snarare om en, i likhet med nyrepublikanismen och det ekologiska medborgarskapet, politiskt upplysnande förebild som skall generera medborgerlig miljömedvetenhet men ”*still leave the door open for the voluntary engagement as denoted within ideal.typical citizenship*” (Matti, 2006:155).

En kombination av värderingar, synsätt och agerande skapar denna kombination av medborgerliga syner. Den positiva bilden av kommunens medborgare kan tolkas som både en dragning åt det ekologiska synsättet är antagandet att alla agerar utefter en inneboende moralisk-etisk värdegrund om vikten av att göra rätt för sig och som en liberal inriktning i och med att en större styrning inte behövs på grund av de aktiva och engagerade medborgarna. Slutligen kan man härleda de riktade informationsansatserna till en nyrepublikansk syn på medborgaren.

5. Diskussion

I detta kapitel diskuteras resultatet av undersökningen samt viktiga aspekter kring relationen mellan den politiska auktoriteten och medborgaren.

Hur kommer det sig att en kombination av teorierna om medborgarskap är genomgående för alla kommuner? I och med att jag inte kunnat se någon avgörande skillnad mellan de borgerliga kommunerna och de socialdemokratiska kommunerna kan likheten mellan kommunpolitiskt agerande ha sin grund i antaganden om just relationen mellan individer, medborgare och den politiska auktoriteten. Dessa förklaras nedan.

5.1. Styrmedel

Som vi sett tidigare i uppsatsen så har alla kommuner inriktat sitt arbete på olika typer av information. Detta kanske inte är så konstigt med tanke på att det är kommunernas ansvar att föra en dialog med medborgarna. De administrativt reglerande styrmedlen såsom lagar och regler ligger på det nationella planet, likaså starka ekonomiska styrmedel såsom skatter och subventioner. Kvar är de kommunikativa styrmedlen och det är därför olika typer av sådana är

relevanta att diskutera. Frågan är då om det går att dra slutsatser om huruvida svag och opartisk information i enlighet med den liberala teorin är bättre eller sämre än till exempel den nyrepublikanska mer riktade och styrande informationen? Effektiviteten av informationsinsatserna kan bedömas utefter vilken effekt den får på medborgarna och huruvida insatsens mål uppnås eller ej. Frågan är då om medborgaren anses kunna agera rationellt utefter den tillgängliga informationen eller om politikerna måste styra deras handlingar för att nå det önskade beteendet, och upplever individerna detta ”tvång” som legitimt? Då informationsinsatserna är övervägande bör man ta med dagens stora informationsflöde i beräkningen då man analyserar effektiviteten med en sådan typ av styrmedel. Medborgarna måste hela tiden sälla bort den information som ej är nödvändig och värdera vilken information denne är motiverad att ta till sig. I enlighet med liberalismen bör den viktigaste informationen vara den som har direkt inverkan på individens liv. Det enda sättet för att skapa kunnighet om miljön är då denna kunskap utgör ett hot eller en risk gentemot individen självt. Här kommer kommunernas territoriella fokus in då man betonar individens påverkan och inverkan inom den egna kommunen. Risker är att man även begränsar sitt engagemang till åtgärder som enbart har en lokal anknytning. Nyrepublikanerna ser denna risk som ett motargument till den liberala skolan. Informationen skall vara så pass tydlig med ett klart budskap om hur man skall agera att medborgarna gör det av samhälls plikt. Detta förutsätts vara betydligt mer effektivt men kan tära en aning på de politiska beslutens legitimitet. Hur ställer sig medborgarna till att tvingas in i ett beteendemönster som de ej anser vara rationellt och således ej heller legitimt? Slutligen kommer vi till den ekologiska medborgarsynen. Här inkluderas hela världen och man väddar till människans goda vilja och det moraliskt/etiska riktiga i var och ens beteende. Detta kan vara långsiktigt hållbart, effektivt och legitimt förutsatt att alla och en var delar samma normativa grund.

5.2. Effektivitet och legitimitet

Vilken typ av styrmedel är det mest effektiva och hur skapar man samtidigt legitimitet för de starkare typerna av påtryckningsmedel? Olika styrmedel kan fungera olika bra beroende på vilken förändring som är målet. En gradering av svårigheten att förändra olika typer av beteenden kan vara ett steg i rätt riktning för att effektivisera och underlätta för de kommunala styrmedlen. Det är till exempel mycket lättare att strunta i att kasta skräp på gatan (passiv handling) än att sälja bilen och börja cykla till jobbet (omställning). Förväntad förändring kan delas in i fem olika typer av handlingar, beteenden och livsstilspåverkan enligt nedan:

Handlingstyp	Beteende	Livsstilpåverkan
Passiv handling	Undvikande handling	Liten
Frekvent vana	Prestigelös handling	Justerar/kompletterar
Planerad handling	Vaneändrande handling	Ny handlingsinriktning
Omvärldsberoende	Byte av beteende	Förändring
Omställning	Byte av handlingsmönster	Livsstilsändring

(Anna-Lisa Lindén 2004:51)

Liberalismen har redan dragit en gräns för hur stor politikernas påverkan kan och får vara. Trots detta har man i många fall främjat de svåraste typerna av betendeförändringar. Sist i tabellen ovan kommer handlingstyper som kräver en livsstilsförändring till följd av ett byte av handlingsmönster. Detta har åskådliggjorts genom kommunikativa styrmedel då man underlättar, informerar och uppmuntrar till bilpooler och miljöbilar (S-internet, N-internet). Resultatet har visat sig vara effektivt då antalet bilpooler och miljöbilar har ökat. Legitimiteten kan också antas ha uppnåtts i och med att man inte tvingat medborgarna till att förändra sitt beteende. Den liberala skolans metoder har i dessa fall fungerat till en viss del. Det är dock en majoritet av befolkningen som inte anslutit sig till bilpoolerna eller bytt ut den gamla bilen till en ny miljöklassad variant. Graden av effektivitet kan därför ifrågasättas. Kanske krävs starkare styrmedel i enlighet med nyrepublikanerna för att få fler att förändra sin livsstil? Kanske skulle de som dragit sitt strå till stacken och agerat i linje med ett mer hållbart agerande gjort det oavsett information och ekonomiska incitament? Detta leder oss till den tredje frågan vilket diskuteras i kapitlet nedan: kan vi dra alla medborgare över en kam och på så sätt finna det ”rätta” synsättet? De

5.3. Homogeniseringens risker

När vi diskuterar dessa antaganden kan det nästan verka som om det finns ett ”rätt” och ett ”fel” sätt att se på individer. Att politikerna skaffar sig skilda, men ändå homogena, synen på medborgaren kan leda till problem. Man kan fråga sig om individer verkligen fungerar lika och om det finns en ”rätt” ideologi, ett ”rätt” styrmedel.

I en undersökning gjord inom olika lokala grupper (politiska-, religiösa-, filantropiska-, miljögrupper etc.) diskuterades frågan om förändrade livsstilar och synen på detta (Bäckstrand och Ingelstam 2006:134). Vilka motiv såg man som viktiga vid en förändring av medborgares beteenden inom miljöområdet? Inom politiska grupper ställde man sig ganska misstänksam

gentemot att betrakta olika livsstilar som personliga utmaningar. Man betonade istället den politiska aspekten såsom statlig kontroll, införande av olika typer av begränsningar, skatteväxlingar samt förespråkande av ny typ av teknologi såsom t.ex. energiresurser. Ett tydligt nyrepublikanskt resonemang. I grupper med religiösa eller andra typer av idealistisk bakgrund handlade det snarare om en fråga om individens ansvarskänsla och att medborgarnas inneboende vilja att göra gott skulle leda in dem på rätt väg vilket går helt i linje med det ekologiska synsättet. I och med att vi alla agerar utifrån egna och olika erfarenheter, värderingar och bakgrund samt moraliska – och etiska ställningstaganden är därför svårt att finna ett enkelt sätt att fånga in alla våra olika beröringspunkter för vad det är som påverkar vårt sätt att agera. Detta kan verka självklart men borde då även inbegripas i diskussionen om just styrmedel, medborgarsyner, effektivitet och legitimitet. Det som är legitimt för en person kanske inte är det för en annan.

5.4 Identitet och kollektivet

Det lokala perspektivet som denna uppsats utgår ifrån och som hela Agenda 21 har som grundförutsättning innebär att det är i lokalsamhället som vi skall agera och verka. Elinor Ostrom skriver om detta och kommer in på frågor som den lokala gemenskapen och organiseringen. Gemenskap med en grupp eller ett samhälle stärks ju närmare man kommer denna. Även ansvarskänslan och delaktigheten stärks då man känner att man fyller en plats och vill bibehålla andras förtroende. Frågan om gemenskap är således en fråga om identitet. När det gäller miljöfrågornas största hot mot deliberativa ansatser är medborgarnas rädsla för att behöva förändra sin livsstil till något mindre värt, dvs. ett tummande på vår individuella välfärd och välmående. Detta har liberalerna tagit fasta på då man betonar vikten av att inte påverka individens utrymme till fria val. Man minskar på så sätt medborgarens rädsla för att tvingas in i en icke vald livsstil. Detta legitimeras som att det är en del av vår rättighet som individ. Liberalismen är dock grundad på en territoriell syn medan miljöproblemen är av icke-territoriell natur. Således faller detta resonemang när vi talar om miljöfrågorna. Mycket av vår välfärd som inte skall tummas på är likställd med det materialistiska utrymme vilket ger negativa konsekvenser på miljön och utökar våra ekologiska fotavtryck. Den nya medborgarsynen, den ekologiska, har inbegripit detta i synen på rättvisan och menar att gemenskapen skall bygga på en samhällelig norm där invånarna arbetar aktivt och effektivt med att inte bidra till miljöproblem. Effektiviteten uppnås genom att invånarna automatiskt kommer att vilja arbeta gemensamt för att inte rasera det goda arbetet. Man deltar helt enkelt i gemenskapen och identifierar sig med denna.

6. Slutsatser

För att återgå till uppsatsens syfte och frågeställning vill jag börja med att ta upp just förhållandet mellan den politiska auktoriteten, vilket i det här fallet kommunpolitikerna, och kommunens medborgare. Genom de värderande och jämförande analyserna av kommunernas handlingsplaner kan vi skapa oss en uppfattning om politikernas medborgarsyn. Den har beskrivits som positiv då kommunerna belyst en tro på medborgarnas vilja att göra rätt. Den underliggande meningen kan bara antas, men vissa indikatorer på möjlig misstro till individens goda intentioner har påträffats, vilka beskrivs i uppsatsens analys – och resultatkapitel.

Förhållandet mellan medborgare och politiker är svårare att analysera då dessa grundar sig på en mängd individuella åsikter och tankar. Detta har jag försökt belysa genom att ta upp aspekter såsom styrmedels eventuella effekt på medborgarna, hur förändringar av beteendemönster kan tänkas uppfattas samt vikten av identiteter och gemenskap i kollektivet. Detta anser jag vara en viktig del i just förhållandet mellan den politiska auktoriteten och medborgarna då ett av syftena berörde de använda teoriernas effektivitet.

Så, hur effektiva är teorierna och kan man härleda specifika medborgarsyner till de olika kommunerna? Jag har inte kunnat finna några starka belägg för att de borgerligt styrda kommunerna antar en starkare liberal syn än de socialdemokratiskt styrda. Den enda indikatorn som vittnar om en skillnad är att de senare tenderar att vara mer rättframma i sina handlingsplaner än de borgerliga kommunerna som här har undersökts. I och med de relativt begränsade resurserna inom respektive kommun handlar mycket av arbetet om den kommunansvariges personliga engagemang i frågan. Kommuner med stor yta och lågt invånarantal likt Enköping har inte samma ekonomiska resurser att satsa på miljöarbetet så som till exempel en arealmässigt liten kommun men med mycket skatteintäkter som i Solna.

Slutligen vill jag ta upp medborgarteoriernas kompatibilitet med det lokala miljöarbetet. Dessa traditionella teorier grundas på en mycket platt syn av verkligheten. De är stelbenta och ytterst oflexibla men har genom de samhällsliga förändringarna långsamt omformats till att börja likna varandra allt mer. Inom nyrepublikanismen har denna förändring gått lite lättare än hos liberalismen i och med dess ursprungliga syn på att staten får och ska påverka individens livsstil. Liberalismen har det lite svårare och därför har miljöfrågorna haft ett tyngre fokus på utvecklings – och sociala aspekter. (Matti 2006). Genom att på så sätt betrakta en hållbar

utveckling som en förutsättning för att nå individuell frihet, integreras dessa frågor även i liberalismen. Det ekologiska medborgarskapet är, till skillnad från de övriga två, skapat för dessa typer av frågor. Det man kan vända sig emot när det gäller sådana ”specialiserade” teorier är att de måste vara kompatibla med andra delar av verkligheten.

Kommunernas lite veliga teoriansknytning kanske är ett steg på vägen att finna en syn på medborgaren som är just så effektiv och politiken precis så legitim som krävs för att nå en hållbar utveckling. Förändringar sker långsamt men de sker! Förhoppningsvis kommer nästa generation att se på den miljömedvetna medborgaren med samma självklarhet som vi ser på de mänskliga rättigheterna.

7. Referenser

Litteratur

- Angelöw, B. och Jonsson, T. (1994). *Individ och miljö*. Lund: Studentlitteratur.
- Bergström, Göran och Kristina Boréus. (2000). *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig textanalys*. Lund: Studentlitteratur.
- Bäckstrand, G. Igelstam, L. (2006). *What Next: Global change and responsible lifestyles*. Uddevalla. Dag Hammarskjöld Foundation
- De-Shalit, A (2000). *The Environment between theory and practice*. Oxford University Press
- Dobson, A. (2003). *Citizenship and the Environment*. Oxford University Press
- Habermas, J. (1995). *Diskurs, rätt och demokrati*. Göteborg. Daidalos
- Jagers. S.C. (2005). *Hållbar utveckling som politik*. Malmö. Liber
- Lindén, A. (2004). *Miljömedvetna medborgare och grön politik*. Stockholm. Formas.
- Matti, S. (2006). *The Imaged Environmental Citizen: Exploring the State – Individual Relationship in Swedish Environmental Policy*. Luleå University of Technology.
- Ostrom, E. (1990). *Governing the Commons: the evolution of institutions for collective action*. Cambridge University Press.
- Olsson, Jan. (2005). *Hållbar utveckling underifrån*. Nora. Nya Doxa
- Patel, R. Tebelius, U.(1987). *Grundbok i forskningsmetodik*. Lund. Studentlitteratur.
- Söderqvist, T. Hammer, M. Gren. (2004). *Samvekan för människa och natur*. Lund. Studentlitteratur.

Broschyrer

- E-broschyr: Enköpings Kommuns Naturnära kalender 2006

Webbsidor

- Svenska Naturskyddsföreningen: www.snf.se (hämtat: 2007-04-22)
- Miljömålsportal: www.miljomal.nu (hämtat: 2007 -04-19)
- Reg.1: <http://www.regeringen.se/content/1/c4/13/05/7a4e672b.pdf> (prop 1997/98:45) (hämtat: 2007-04-10)
- Hållbarhetsrådet: http://www.hallbarhetsradet.se/upload/438/lokala_horisont.pdf (hämtat 2007-05-03)

Kommuner/län

- E-internet. *Enköpings kommun*. www.enkoping.se (hämtat 2007-05-10)
- H-internet. *Huddinge kommun*. www.huddinge.se (hämtat 2007-05-16)
- H-Internet 2:
www.huddinge.se/upload/Natur&Miljo/Filer/Agenda_21/lokal%20agenda%2021.pdf
- G-internet. *Göteborgs kommun*. www.goteborg.se (hämtat 2007-04-18)
- N-internet. *Nacka kommun*. www.nacka.se (hämtat 2007-04-23)
- S-internet. *Solna kommun*. www.solna.se (hämtat 2007-05-01)
- S.2-internet. *ChangeLAB*. www.changelabproject.org (hämtat 2007-05-01)
- U-internet. *Uppsala län*. <http://www.c.lst.se/templates/Page.aspx?id=1932> (hämtat 2007-05-10)
- V-internet. *Växjö kommun*. www.vaxjo.se (hämtat 2007-05-18)

8. Bilagor

8.1 Miljö kvalitetsmålen

1. *Begränsad klimatpåverkan*
2. *Frisk luft*
3. *Bara naturlig försurning*
4. *Giftfri miljö*
5. *Skyddande ozonskikt*
6. *Säker strålmiljö*
7. *Ingen övergödning*
8. *Levande sjöar och vattendrag*
9. *Grundvatten av god kvalitet*
10. *Hav i balans samt levande kust och skärgård*
11. *Myllrande våtmarker*
12. *Levande skogar*
13. *Ett rikt odlingslandskap*
14. *Storslagen fjällmiljö*
15. *God bebyggd mljö*
16. *Ett rikt växt – och djurliv*

Källa: www.miljomal.nu